

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 80

Том 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Головний редактор:

Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор, професор кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Члени редакційної колегії:

Байша Кіра Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Херсонського національного технічного університету

Благуна Наталія Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Боровик Людмила Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної кадрової академії, доцент кафедри теорії і методики журналістської творчості Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри Запорізького національного технічного університету

Галацин Катерина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 2 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Козяр Микола Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства Національного університету водного господарства та природокористування

Кочарян Артур Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, радник Міністра освіти і науки України

Кузьменко Ольга Степанівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізико-математичних дисциплін Льотної академії Національного авіаційного університету, старший науковий співробітник Національного центру «Мала академія наук України»

Невмержицька Олена Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Пагута Мирослав Вікторович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної та професійної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Пермінова Владислава Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету

Пушкарьова Тамара Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, начальник відділу проектного управління ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, член-кореспондент НАПН України

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор, декан соціально-психологічного факультету Херсонського державного університету

Шкабаріна Маргарита Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука

Алісаускіене Мілда – доктор соціальних наук, професор, завідувач кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Гражієне Віталія – доктор педагогічних наук, завідувач відділу якості освіти Вільнюської академії мистецтв (Вільнюс, Литовська Республіка)

Конрад Яновський – PhD, ректор Економіко-гуманітарного університету у Варшаві (Варшава, Республіка Польща)

Електронна сторінка видання – www.innovpedagogy.od.ua

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 2 від 24.02.2025 року)

**Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта,
013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта, 015 – Професійна освіта
(за спеціальностями), 016 – Спеціальна освіта)
відповідно до Наказу МОН України від 14.05.2020 № 627 (додаток 2)**

**Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)**

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення № 1552 від 09.05.2024 року
(Ідентифікатор медіа R30-04409)

Мови видання: українська, англійська, польська, німецька, французька.

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу: <https://doi.org/10.32782/2663-6085>

Борак І.В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ.....	83
Боремчук Л.І., Марач Т.М. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	88
Борисенко К.Ю. СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	92
Будянська В.А., Мариківська Г.А. РОЗВИТОК НАВИЧОК ГОВОРІННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ.....	97
Hnatyk K.B., Fodor K.J., Siladi V.V. INTEGRATING MODERN TECHNOLOGIES IN BUSINESS ENGLISH EDUCATION.....	105
Голишев О.О. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ РОБІТНИКІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ.....	109
Делігіоз А.Г., Головка В.М., Трішин К.О. УДОСКОНАЛЕННЯ ПСИХО-ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	113
Діденко О.В. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	117
Дніпровська Т.В., Кондрашова О.В. СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ.....	121
РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ	
Колеснік Н.В., Мандрикевич Б.М., Нікульченко В.В. ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	125
РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ	
Марач Т.М., Марач О.М. ФЛЕШМОБ ЯК ІНТЕРАКТИВНА ФОРМА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	130
Мічуда В.В., Воловик Л.М., Бондаренко Р.І. ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	135
Павлюк О.О., Салтикова Т.О. ПІСНЯ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА ЗАНЯТТЯХ З ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ.....	139
Петрица Ю.І. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ПРОБЛЕМА ВИОКРЕМЛЕННЯ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ.....	145
Тодорова К.Л., Журавльова Н.В. ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИХОВАННІ.....	149

РОЗВИТОК НАВИЧОК ГОВОРІННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

DEVELOPMENT OF SPEAKING SKILLS IN UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES AS A CONDITION FOR FORMING LANGUAGE COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS

У процесі формування й творчого розвитку юристів як компетентних фахівців велике значення має мовленнєва підготовка, що спрямована на вдосконалення їхньої мовленнєвої компетентності.

Мовленнєва компетентність містить не тільки тверде знання норм літературної мови, що дозволяє правильно і точно висловлювати свої думки, а й уміння їх висловлювати виразно, диференційовано, тобто володіти законами літературної мови в повному обсязі.

Мовленнєва компетентність тісно пов'язана зі спілкуванням (комунікацією).

Основними видами взаємодії людей в процесі вербального спілкування (основними видами мовленнєвої діяльності) є слухання, читання, говоріння, письмо.

Говоріння – це продуктивний вид мовленнєвої діяльності, що полягає в процесі відправлення мовленнєвих акустичних сигналів, які несуть інформацію. Говоріння передбачає вміння створювати усне діалогічне і монологічне мовлення, а саме: під час створення діалогу враховується ситуація спілкування, застосування формул мовленнєвого етикету, дотримання всіх норм літературної мови; під час усного монологічного мовлення відбувається відтворення тексту й продукування мовлення. Процес говоріння вимагає комунікативного вміння – створювати висловлювання різних типів з урахуванням ситуації спілкування й адресата мовлення.

У процесі навчання ми застосовували систему, що передбачала такі мовленнєві завдання: 1) для навчання усного та писемного мовлення на основі змісту тексту; 2) для навчання монологічного мовлення; 3) для навчання діалогічного мовлення. Виконання таких завдань сприяє процесам вираження думок, почуттів, волевиявлення, що виступає як процес взаємодії студентів.

Окрім системи мовленнєвих завдань, на заняттях з української мови ми використовували інтерактивні методи навчання, серед яких мінідискусії на різні теми, мікро-виступи на задану тему, рольові ігри.

Використання ігрових методів у процесі комунікативної підготовки є надзвичайно продуктивним. У штучно створених умовах здобувач вищої освіти програв різні ситуації, що є необхідною умовою його розвитку, зміни соціальних позицій, ролей у суспільстві, для формування професійних інтересів, потреб, навичок і, в кінцевому результаті, для формування його особистості.

Ключові слова: мова, мовлення, мовленнєва компетентність, говоріння, вербальне

і невербальне спілкування, інтерактивні методи навчання.

In the process of formation and creative development of lawyers as competent specialists, speech training aimed at improving their speech competence is of great importance.

Speech competence includes not only a solid knowledge of the norms of the literary language, which allows one to correctly and accurately express one's thoughts, but also the ability to express them clearly, differentiatedly, that is, to possess the laws of the literary language in full. Speech competence is closely related to communication.

The main types of interaction between people in the process of verbal communication (the main types of speech activity) are listening, reading, speaking, writing.

Speaking is a productive type of speech activity, which consists of the process of sending speech acoustic signals that carry information. Speaking involves the ability to create oral dialogic and monologic speech, namely: when creating a dialogue, the communication situation is taken into account, the formulas of speech etiquette are used, and all norms of the literary language are observed; during oral monologic speech, the text is reproduced and speech is produced. The process of speaking requires communicative skills – to create statements of various types, taking into account the communication situation and the addressee of the speech.

In the process of learning, we used a system that included the following speech tasks: 1) teaching oral and written speech based on the content of the text; 2) teaching monologue speech; 3) teaching dialogical speech. The implementation of such tasks contributes to the processes of expressing thoughts, feelings, and will, which acts as a process of interaction between students.

In addition to the system of speaking tasks, we used interactive teaching methods in the Ukrainian language classes, including mini-discussions on various topics, micro-presentations on a given topic, and role-playing games.

The use of game methods in the process of communicative training is extremely productive. In artificially created conditions, a higher education student plays various situations, which is a necessary condition for his development, changing of social positions and roles in society, the formation of professional interests, needs, skills, and, ultimately, for the formation of his personality.

Key words: language, speech, speech competence, speaking, verbal and non-verbal communication, interactive teaching methods.

УДК 811.161.2'243:378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/80.1.19>

Будянська В.А.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки, іноземної
філології та перекладу
Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця

Мариківська Г.А.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри гуманітарних
дисциплін та українознавства
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасних умовах для того, щоб зробити Україну гідним членом європейської та світової спільноти, потрібні глибокі знання з багатьох галузей, зокрема з галузі права.

Ми виходимо з того, що у формуванні й творчому розвитку юристів як компетентних фахівців велике значення має мовленнєва підготовка. Необхідність їхньої цілеспрямованої мовленнєвої підготовки обумовлена тим, що фахівці з галузі права обіймають посади, для яких велике значення має вміння спілкуватись, тобто вміння орієнтуватись у різноманітних комунікативних ситуаціях, знаходити потрібні засоби, способи і прийоми спілкування залежно від мети спілкування, налагоджувати продуктивні взаємини з колегами, свідками, потерпілими тощо. Цілком зрозуміло, що все це неможливо без оволодіння мовленнєвими вміннями й навичками, комунікативно виправданого користування мовними засобами під час здійснення різних видів мовленнєвої діяльності (говоріння, слухання, письма, читання), граматично й синтаксично правильних висловлювань у різних ситуаціях мовлення, правильного і логічного вираження своїх думок, володіння мистецтвом публічного виступу, уміння аргументовано дискутувати, переконувати співрозмовника, будувати монолог і діалог тощо – одним словом, оволодіння всім арсеналом засобів мови й умінням їх використовувати на практиці. Тому проблема формування мовленнєвої компетентності майбутніх юристів є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що досліджувана проблема розглядалася вченими з різних аспектів. Зокрема, деякі дослідження мали метою побудувати загальну теорію комунікації (М. Василик, В. Кашкін, Г. Почепцов та ін.), що дає змогу більш цілісно уявити мовленнєву компетентність як предмет педагогічного аналізу. Роботи О. Бодальова, Ю. Ємельянова, Г. Ковальова, О. Леонтьєва та ін. присвячені розвитку комунікативного потенціалу особистості; М. Корнєва, О. Коропецької та ін. – дослідженню місця й ролі спілкування в розвитку та становленні особистості; Р. Дружененко, А. Мудрика, та ін. – розвитку комунікативних та мовленнєвих умінь; О. Леонтьєва, Б. Ломова та ін. – сутності та структурі комунікативних здібностей; І. Варнавської О. Колодич, В. Черевко та ін. – формуванню комунікативної та мовленнєвої компетентності особистості; Н. Дикої, О. Крсек, О. Рембач та ін. – комунікативної та мовленнєвої культури, а також культури ділового спілкування; Г. Балл, Л. Орбан-Лембрик та ін. – теоретико-методологічним основам професійного спілкування; Т. Аргентової, Н. Замкової та ін. – стилю професійного спілкування; Н. Белостоцької,

О. Зарецької та ін. – риторичної майстерності; О. Куліш – формуванню основ професійного спілкування; Н. Костриці, Е. Палихатої та ін. – формуванню українського професійного мовлення; Е. Івашкевича, Л. Кочубей та ін. – формуванню діалогічних якостей особистості; В. Білецького, В. Черевко та ін. – особливостям комунікативної підготовки майбутніх менеджерів, психологів, економістів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Але незважаючи на велику кількість робіт, у яких автори торкаються досліджуваної проблеми, питання, що пов'язані з формуванням мовленнєвої компетентності іноземних студентів як майбутніх юристів, не знайшли достатнього наукового обґрунтування й практичного вирішення. Усе це зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета статті: дослідити шляхи розвитку навичок говоріння іноземних студентів на заняттях з української мови. **Завдання статті:** 1) проаналізувати наукові підходи до терміна «мовленнєва компетентність»; 2) проаналізувати говоріння як вид мовленнєвої діяльності; 3) виокремити й обґрунтувати шляхи розвитку навичок говоріння в іноземних студентів на заняттях з української мови.

Основна частина. Поняття «мовленнєва компетентність» розглядалося багатьма авторами (О. Беляєв, Н. Веніг, Л. Скуратівський, І. Зимня, Ю. Федоренко та ін.). На основі аналізу багатьох робіт ми дійшли висновку, що мовленнєва компетентність містить не тільки тверде знання норм літературної мови, що дозволяє правильно й точно висловлювати свої думки, а й уміння їх висловлювати виразно, диференційовано, тобто володіти законами літературної мови в повному обсязі.

Мовленнєва компетентність безпосередньо пов'язана із спілкуванням (комунікацією). З позицій діяльнісного підходу спілкування – це складний, багатоплановий процес встановлення й розвитку контактів між людьми, що породжується потребами в сумісній діяльності і що складається з обміну інформацією, розробкою єдиної стратегії взаємодії, сприйняття й розуміння іншої людини. Спілкування може здійснюватися за допомогою різних засобів передачі інформації – мови, жестів, міміки, рухів, поз тощо. Залежно від цього ці засоби передачі інформації від людини до людини поділяються на вербальні (словесні) і невербальні. Вербальна комунікація – це спілкування за допомогою слів, невербальна – це передача інформації за допомогою різних несловесних символів і знаків. Оскільки ми говоримо про мовленнєву компетентність, то цілком зрозуміло, що вона безпосередньо пов'язана саме з вербальною комунікацією, що здійснюється за

допомогою мови як найважливішого засобу спілкування.

Виникає питання: чому під час визначення мовленнєвої компетентності ми використовуємо слово «мовленнєва», а не «мовна»? Щоб отримати відповідь на це питання, з'ясуємо всі спільні та відмінні сторони між поняттями «мова» і «мовлення».

Як зазначають автори, «у психології мовлення трактується передусім як мова, що функціонує в контексті індивідуальної свідомості особистостей, які завдяки мовленню не обмежуються особистим досвідом; індивідуальна свідомість кожної людини завдяки мові збагачується суспільним досвідом, з одного боку, а з іншого – її особисті знання завдяки мовленню стають надбанням інших людей. Основну функцію свідомості – усвідомлення буття, його відображення – мовлення виконує специфічним чином: відображає буття, позначаючи його засобами мови. Тільки завдяки мовленню свідомість однієї людини стає даністю для іншої» [5, с. 17].

Проникнення у вивчення феномена мови привело лінгвістів до необхідності розрізнення в ньому як мінімум двох об'єктів: власне мови і мовлення.

Багато авторів намагаються об'єднати мову і мовлення в єдине ціле. Так, наприклад, мовлення визначається як мова в дії (Рубінштейн, 1946). На думку Е. Косеріу (1963), не існує ніяких прірв між мовою і мовленням. М. Кожина (1968) дає визначення мовленню як мовленнєвої сторони мови, як другу «половину» мови.

І. Ковалик теж визначає мовлення як мову в дії. У своїй роботі [3] він наводить спільні властивості мови і мовлення, а також і їх певні відмінності.

До спільних властивостей мови і мовлення автор відносить такі: «1) мова і мовлення – це дві форми єдиної лінгвальної дійсності, що існує в лінгвальній свідомості одних і тих же мовців; 2) мова здійснюється через мовлення, а мовлення через мову; 3) розвиток мови залежить від розвитку мовлення; 4) для мови і мовлення спільною є функція мислення, спілкування, волевиявлення та зберігання інформації; 5) мова і мовлення є об'єктом лінгвістики – єдиної науки про мову і мовлення» [3, с. 4]. Відмінності мови і мовлення, на думку автора, полягають у тому, що «мова і мовлення – це дві різні форми єдиної лінгвальної дійсності; мова насамперед має внутрішній (ідеальний) характер у порівнянні з зовнішнім (конкретним) характером мовлення;... мовлення є безпосереднім предметом наукових спостережень, а мова з пізнавального погляду являє собою абстрактну наукову систему... система мови – це набір різнорівневих лінгвоодиноць і сукупність правил, за якими утворюються ці лінгвоодиноці. Мовлення – це мова в дії...» [3, с. 4].

Найбільш різко протиставляв мову мовленню Ф. де Соссюр. Автор використовував не два, а три терміна: мова, мовлення, мовленнєва діяльність. Він зазначав, що мова не діяльність, а готовий продукт, що пасивно реєструється мовцем, а мовлення – це індивідуальний акт волі і розуму. Ф. де Соссюр робить висновок, що вивчення мовленнєвої діяльності має дві частини. Одна з цих частин має своїм предметом мову (соціальне явище, що не залежить від індивіда) і мовлення (індивідуальна сторона мовленнєвої діяльності).

О. Крсек у своєму дисертаційному дослідженні [4, с. 268] протиставляє мову мовленню. Вона вважає, що мова – це: 1) універсальний спосіб навчання й виховання людини; 2) енциклопедія людського досвіду; 3) першооснова культурних цінностей, спосіб введення окремої людини в процес суспільного культурного розвитку; 4) один з компонентів духовної культури й суспільства; 5) спосіб координації всіх виробничих процесів; 6) функціонуюча система, нерозривно пов'язана з усіма галузями громадського, «суспільного життя». Мовлення – це 1) індивідуальний психічний процес, під час якого виявляються специфічні властивості кожної особистості (від вимови, способу наголошувати, інтонації або темпу мовлення до лексики та структури речення, вживання образних висловів); 2) спосіб існування й вираження мови, «мова в дії», у різноманітних її видах і формах (говоріння, письмо, аудіювання, читання, обмірковування тощо); 3) вираження процесу формування (а не втілення думки); 4) вираження одиниць мови всіх рівнів, правил їх поєднання; 5) спосіб конкретизації спілкування (мовного спілкування).

Отже, на думку автора, «функціональна мова характеризується як спосіб, а мовлення як процес. Мовлення складається з мови, підлегле його законам, але воно не дорівнює мові. У мовленні мовні одиниці одержують «надзвичайне збільшення», а саме вибір, повторення, розміщення, комбінування й трансформування. Той, хто говорить або пише, змушений через завдання й можливості комунікації здійснювати вибір із безлічі наявних у системі мови слів й інших одиниць – цілком певних, необхідних або підказаних цілком певним «кроком» у розгортанні, побудові мовлення. Співвідношення мова-мовлення важливе для розуміння багатьох властивостей мовлення. Однак насамперед це потрібно для розуміння й роз'яснення таких комунікативних якостей мовлення, як правильність, чистота й багатство, розмаїтість» [4, с. 268].

Як ми бачимо, для авторів передусім мова – це певна система, структура, мовлення – діяльність. Практично всі вчені, що визнають цю дихотомію,

вважають мову знанням або системою знаків, а мовлення – реалізацією мови.

Мовлення є об'єктом дослідження і предметом вивчення багатьох наук. Чому до мовлення така пильна увага науковців? Напевно, тому, що «мовлення – це багатогранне, різноманітне, поліпланове, багатовимірне, мультипредметне явище. Насамперед, мовлення – це феномен психіки людини. Воно і психофізіологічне, і нейрофізіологічне, і нейролінгвістичне, і психолінгвістичне, й генетичне, і мовне, і біологічне, і соціокультурне, і етнічне, і фізичне, і лінгвістичне явище тощо. Мовленнєві прояви завжди надзвичайні й виняткові факти» [5, с. 8].

Основними видами взаємодії людей в процесі вербального спілкування (основними видами мовленнєвої діяльності) є слухання, читання, говоріння, письмо. О. Беляєв, Л. Скуратівський, Л. Симоненкова, Г. Шелехова вказують на необхідність «формування особистості, яка володіє уміннями і навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися мовними засобами при сприйнятті (слуханні і читанні), створенні (говорінні, письмі) висловлювань у різних сферах, формах, видах, жанрах мовлення, тобто в забезпеченні її всебічної мовленнєвої компетенції» [2].

Говоріння – це продуктивний вид мовленнєвої діяльності, що полягає в процесі відправлення мовленнєвих акустичних сигналів, які несуть інформацію. Говоріння передбачає вміння створювати усне діалогічне і монологічне мовлення, а саме: під час створення діалогу враховується ситуація спілкування, застосування формул мовленнєвого етикету, додержання всіх норм літературної мови; під час усного монологічного мовлення відбувається відтворення тексту й продукування мовлення. Процес говоріння вимагає комунікативного вміння – створювати висловлювання різних типів з урахуванням ситуації спілкування й адресата мовлення.

На актуальність проблеми вивчення цього продуктивного виду діяльності для школярів указує Н. Яремчук: «Осмищення процесу говоріння як одного з визначальних компонентів мовленнєвої діяльності є умовою стимуляції інтелектуального потенціалу школярів, взаємодії і взаєморозуміння між людьми в процесі спілкування, програмування мовленнєвих дій. Через говоріння комунікант реалізує процеси вираження думки, почуттів, волевиявлення з метою розв'язання завдань спілкування, що виступає як процес взаємодії індивідів, інформаційний процес, як ставлення людей один до одного, процес взаємовпливу, співчуття і розуміння» [6, с. 73].

Багато авторів зазначають значущість розвитку комунікативних умінь студентів, зокрема навичок говоріння. Так, Я. Бондарук зазначає:

«Можна знати багато особливостей про мову, її структуру. Та яка користь з цього, якщо мовець не може використати ці знання у своєму мовленні?... Якщо студент не має можливості практикувати в говорінні, у нього розвивається невпевненість і небажання висловлювати свої думки в майбутньому» [1, с. 35].

Як же формувати в студентів навички говоріння? Н. Яремчук вважає доцільним на уроках з української мови з метою формування навичок говоріння застосовувати рольові комунікативні ігри, ситуативні завдання, ситуативно-моделюючі завдання, інсценування ситуацій, проведення мінідискусій. Окрім того, на думку авторки, «на активізацію процесу говоріння впливають творчі конкурси, мікрровиступи на задану тему, виступи-імпровізації, самоаналіз, інтерв'ю як специфічний різновид бесіди, інсценізація уривків казок, вивчення віршів тощо, адже забезпечують засвоєння лексичного, граматичного й вимовного аспектів процесу говоріння [6, с. 74].

У процесі навчання ми застосовували систему, що передбачала такі мовленнєві завдання: 1) для навчання усного та писемного мовлення на основі змісту тексту (визначте тему твору; визначте головну думку твору; висловіть власну думку про зміст твору; дайте відповідь на запитання до тексту); 2) для навчання монологічного мовлення (погодьтесь або не погодьтесь із запропонованим висловленням; продовжіть висловлену думку; заперечте висловлену думку; висловіть власну думку; складіть висловлення за поданим планом; розкажіть про...; дайте оцінку...); 3) для навчання діалогічного мовлення (складіть діалог, використовуючи певні вирази; візьміть участь у діалозі на певну тему; складіть діалог за вказаною темою; складіть діалог відповідно до певних обставин, ситуації).

Наведемо приклади мовленнєвих завдань, що ми застосовували на заняттях з української мови з іноземними здобувачами вищої освіти.

Завдання для навчання усного та писемного мовлення на основі змісту тексту:

Завдання 1. Прочитайте текст, виконайте завдання до нього

ОБРЯДОВА ЇЖА

Народна обрядова їжа – святкова, ритуальна або церемоніальна – не лише засіб задоволення життєвої потреби людини, а й важлива форма соціального спілкування, традиційна суспільна цінність, що несе на собі символічне навантаження.

Умовно поділивши обрядовий цикл свят на дві групи – сімейні й календарні, розглянемо їжу як незмінний атрибут. Так, у сімейних обрядах найбільш значимими є ті, що пов'язані з народженням дитини (родини, хрестини), весіллям і похоро-нами.

У родинях харчова атрибутика відігравала особливу роль при відвідуванні породіллі. За традицією це могли робити лише жінки. З собою вони несли хліб або хлібні вироби, яйця, мед, узвар або фрукти з узвару, тим самим допомагаючи слабій після пологів жінці калорійними продуктами. На весіллі молодим підносили не лише дарунки, а й хліб, борошно, яйця, масло, цукор. На поминки теж годилося нести хліб, борошно, зерно або крупу. Ці продукти здавна сприймалися людьми як ті, що мають магічну силу.

У весільній обрядовості хліб, як ми знаємо, був одним з найголовніших атрибутів. Із хлібом ходили старости, хлібом благословляли молодих на подружнє життя, зустрічали й проводжали наречених, ходили до сватів тощо.

Виразною особливістю весільного обряду було виготовлення спеціального хліба – короваю. Значення короваю в українському весіллі було настільки великим, що молодий, якому з певних причин (через бідність, сирітство) не випікали короваю, одержував прізвисько «Безкоровайний».

Коровай виготовляли, як правило, у обох молодих і ділили під час дарування. Коровай мав глибокий символічний зміст: єднання молодих у сім'ю, єднання двох родин, продовження роду, плодючість, перехід молодих до вищої соціальної групи тощо. Усе, що стосувалося короваю, набувало й магічного значення. Коровайницями не мали права бути вдовиці або розведені – лише особа щасливої подружньої долі допускалася до діжі.

Характерним весільним печивом були також шишки, якими обдаровували коровайниць, гостей, весільну челядь, молодь, яку не частували короваєм. У деяких районах роль шишок виконували перепілки, зозульки, гуски, качки.

Глибоко символічного змісту набувало у весіллі хлібне зерно, яким «посівали» молодого, випроводжаючи його з батьківського дому до шлюбу й молодих по шлюбі. У деяких районах до жита чи пшениці додавали овес, горіхи, які становлять один ряд у символіці продовження роду (За Л. Артюх).

Запитання і завдання до тексту

1. Що таке народна обрядова їжа?
2. Розкажіть про обрядову їжу в сімейних обрядах.
3. Розкажіть про обрядову їжу у весільному обряді.
4. Як називається спеціальний весільний хліб?
5. Яке значення короваю в українському весіллі?
6. Яке прізвисько одержував молодий, якому не випікали короваю?
7. Який символічний зміст короваю?
8. Хто мав право випікати коровай?
9. Яке ще печиво виготовляли на весілля?
10. Що використовували для того, щоб «посівати» молодих?
11. Випишіть ключові слова (5–10 слів).
12. Складіть називний або питальний план поданого тексту.
13. Перекажіть поданий текст, користуючись планом.

Завдання для навчання монологічного мовлення:

Завдання 1. За поданими картинками складіть розповідь, використовуючи підказку.

Столиця Азербайджанської Республіки, найбільший промисловий, економічний і науково-технічний центр Закавказзя. Місто за своєю давністю, величиною території та чисельністю населення є одним із старовинних і найбільших міст Сходу (Баку).

2. Історичний центр Баку. У грудні 2000 року він став першим місцем в Азербайджані, визнаним як об'єкт всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО (Старе місто).

Завдання 3. Продовжіть думку. Наведіть приклад із власного життя.

Учитель – твій наставник і друг. Багато років свого життя він віддає для того, щоб з малюка,

який не вміє ні читати, ні писати, ти став освіченою людиною. Завдяки учителю ...

Молодість – це пора зближень. І про це слід пам'ятати й берегти друзів. Справжня дружба дуже допомагає і в горі, і в радості. Справжній друг – це ...

Одним з найважливіших кроків у житті є вибір професії. Це значною мірою впливає на все життя. Від вибору професії ...

Самотня людина не може бути задоволеною своїм життям. Іноді про таку людину кажуть «вільна, як птах». Вона дбає лише про себе та не хоче турбуватися про свою сім'ю, друзів, приятелів. Така людина ...

Сьогодні книги втрачають свою популярність. Люди частіше відпочивають перед телевізором або комп'ютером; намагаються розібратися у складних наукових проблемах за допомогою різноманітних інтернет-служб, а не йдуть до бібліотеки. Я вважаю ...

Багато хто з людей цікавиться мистецтвом і культурою. Вони намагаються збагатити своє життя духовно й емоційно. Культура й мистецтво дають нам змогу...

У наш час великого значення набуває вміння спілкуватися з людьми. Той, хто вміє спілкуватися з людьми, ...

Будь-яка людина хоче бути щасливою. Щастя – це ...

Дорослі часто говорять, що скромність прикрашає людину. Бути скромним – це означає ...

Людину в собі треба будувати. Кожен з нас – будівник, скульптор, який творить самого себе. Які якості перш за все потрібно виховувати в собі? На мій погляд, ...

Завдання для навчання діалогічного мовлення

Завдання 1. Складіть діалог на тему «Фізичний розвиток людини», «Любов до природи», «Захоплення й особисті інтереси», «Культура і мистецтво», «Сім'я».

Завдання 2. Реконструйте текст у діалог

Студент попросив пані професорку розказати про важливість знання української мови, зокрема чому вивчати мову важливе в сучасному світі.

Пані професорка розказала студенту, що він обрав чудову тему для обговорення, оскільки вміння володіти будь-якою мовою дозволяє людині ефективно висловлювати свої думки.

Студент погодився, але не міг зрозуміти, чому вважають, що більше уваги слід приділяти вивченню української мови саме в сучасних умовах.

Пані професорка вважала, що мова є не лише засобом спілкування, а й символом нашої самоідентифікації. Вивчення української мови допомагає зберегти нашу культурну спадщину й зміцнює національну свідомість. Крім того, володіння рідною мовою сприяє глибшому розумінню історії, літератури та культурних традицій України.

Студент отримав відповідь на це питання. Він зрозумів, що володіння українською мовою

дозволить брати активну участь у культурному та соціальному житті. Він подякував за цікаву розмову.

Пані професорка була задоволена, що студента турбує така важлива тема, і побажала студенту щасливого навчання й плідного вивчення української мови.

Завдання 3. Реконструйте текст у діалог між друзями про вибір майбутньої професії

Друзі зустрілися, щоб поговорити про вибір майбутньої професії.

Андрій поцікавився в Олександра, ким він хоче стати в майбутньому.

Олександр був ще в роздумах. Його цікавили кілька напрямів, але він ще не прийняв остаточного рішення.

Андрій поцікавився, які саме напрями приваблювали його друга.

Олександра в основному цікавили ІТ-технології. Він завжди відчував себе комфортно в комп'ютерних справах і вважав, що за цією сферою майбутнє. Але його також приваблювала інженерія, особливо робототехніка.

Андрій був у захваті від вибору друга, оскільки ІТ справді дуже перспективний напрямок, особливо в наш час автоматизації та штучного інтелекту.

Олександр довів, чому не може вирішити швидко. Він хотів обрати таку професію, яка буде не лише цікавою, а й матиме великий потенціал для розвитку кар'єри.

Андрій розумів друга, бо вважав, що важливо вибрати таку професію, яка буде відповідати твоїм інтересам і амбіціям.

Олександр запропонував Андрію зателефонувати Віктору, який готувався до вступу в медичний університет, бо завжди мріяв стати лікарем.

Андрій погодився.

Завдання 4. Складіть діалог керівника з підлеглим, використовуючи вирази 1) «добрий день», «до побачення», «пробачте», «добре, зрозуміло» «згідно з розпорядженням керівництва», «заходи щодо поліпшення роботи колективу», «мати велике значення», «надати можливість», «скласти подяку»; 2) «доброго ранку», «до зустрічі», «пробачте мені», «згуртовувати підлеглих», проявляти ініціативу», «приймати рішення», «отримувати інформацію», «дружний колектив»; 3) «вітаю Вас», «успіхів Вам», «перепрошую», «правильне рішення», «отримані результати», «розв'язувати проблеми», «спрямувати зусилля», «установлений термін».

Завдання 5. Складіть діалог відповідно до такої ситуації:

У п'ятницю керівник оголосив підлеглим, що в суботу всі вони мають вийти на роботу. Підлегли сприйняли цю звістку без натхнення: кожен уже спланував вихідні за власним бажанням:

дехто запланував поїздку на дачу, інші – зустріч з приводу дня народження співробітника, деякі – ремонт у власній оселі тощо. Тому кожен замислився про пошук об'єктивної причини для відмови. Керівник все ж таки переконав підлеглих вийти на роботу.

Завдання 6. Складіть діалог відповідно до такої ситуації:

Ніджат захворів. У нього була висока температура, сильний кашель і нежить. Він зателефонував до сімейного лікаря і розповів йому про це.

Лікар поцікавився, як давно він хворіє і як лікується.

Ніджат хворів уже третю добу і ніяких ліків не приймав.

Лікар був невдоволений, що Ніджат відразу не зателефонував йому. Він порадив хлопцю негайно прийти до лікарні.

Ніджат не хотів іти до лікаря й мовчав.

Тоді лікар попередив хлопця, що якщо він не прийде до лікарні, то у Ніджата будуть великі неприємності, оскільки він мешкає в гуртожитку і через нього можуть захворіти інші студенти.

Ніджат усе зрозумів, вибачився й пообіцяв протягом години бути в лікарні.

Окрім системи мовленнєвих завдань, на заняттях з української мови ми використовували інтерактивні методи навчання, серед яких мінідискусії на різні теми, мікровиступи на задану тему, ділові та рольові ігри.

Значну роль у формуванні навичок говоріння має використання ігрових методів, сюжетно-рольових та ділових ігор, характерною особливістю яких є імпровізаційне розігрування учасниками процесу конкретної проблемної ситуації, у ході якої вони виконують ролі різних персонажів. Предметом подальшого обговорення виступають не ситуації самі по собі, а ігрова взаємодія учасників: їх форми і засоби спілкування, способи вирішення проблемних ситуацій і конфліктів, їх ефективність, позиції, соціальні та міжособистісні ролі тощо. Використання ігрових методів у процесі комунікативної підготовки надзвичайно продуктивне. У штучно створених умовах здобувач вищої освіти програє різні ситуації, що є необхідною умовою його розвитку, зміни соціальних позицій, ролей у суспільстві, для формування професійних інтересів, потреб, навичок і, врешті-решт, для формування його особистості.

На заняттях з української мови ми використовували різні ігри, зокрема ділові. Ділова гра сприяє активізації навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності здобувачів вищої освіти, оскільки їй притаманні такі особливості, як: 1) відтворення структури і функціональних ланок майбутньої професійної діяльності в ігровій навчальній моделі; 2) актуалізація у студентів потреби в комунікативних знаннях і вміннях, що забезпечує осмисленість

навчання, перехід від пізнавальної мотивації до професійної; 3) комплексне забезпечення навчального і виховного ефектів; 4) сприяння поступовому переходу від організації і регуляції освітньої діяльності викладачем до її самоорганізації та саморегуляції студентами.

Серед ігор було застосовано ділову гру «Прийом на роботу». Вона в жартівливій формі дозволяє змодельовувати деякі елементи співбесіди в процесі прийому на роботу і, таким чином, підвищити рівень готовності до подібних співбесід; ділова гра «Довірена особа», мета якої – сформувати вміння переконувати людей у тому, що людина, яку ви представляєте як довірену особу, є найбільш гідним претендентом серед усіх присутніх на обійманні посади юриста; ділова гра «Управління бесідою», мета якої – сформувати вміння вести конструктивний діалог, керувати бесідою, не відволікатися від основної теми розмови.

Використання рольових ігор дає можливість розвивати в здобувачів важливі якості спілкування для майбутньої діяльності. Рольове моделювання створює ситуацію певної особистості відстороненості учасників стосовно власної активності і таким чином сприяє зняттю механізмів психологічного захисту, розкріпаченню та підвищенню спонтанності спілкування учасників. Здобувачі виходять за межі звичної для себе шаблонної поведінки й випробовують нові способи та прийоми спілкування, узявши на себе певну роль. При цьому розширюється поле усвідомлення можливих способів спілкування в різноманітних ситуаціях взаємодії, розвиваються вербальні та невербальні комунікативні вміння, формуються вміння слухати, аргументувати, доводити свій погляд, активно відстоювати власну позицію тощо.

Серед рольових ігор ми використовували рольову гру «У магазині», де двоє друзів придбали в магазині взуття, а потім з'ясували, що взуття з браком і повернули його. Ця рольова гра передбачала такі етапи: розмова з продавцем, розмова між собою, розмова з менеджером, розв'язання проблеми.

Іншою рольовою грою, що ми застосовували на заняттях, була гра «Екзамен», у якій два учасники – студент і викладач. Студент має відповісти на подані запитання, викладач має коментувати відповіді студента. Гра дає можливість учасникам побувати і в ролі студента, і в ролі викладача.

Здобувачам вищої освіти на заняттях були запропоновані і мінівиступи на задані теми. Серед цих тем такі: «Мовна норма», «Стилі сучасної української літературної мови», «Функції спілкування», «Невербальні компоненти спілкування», «Ділова бесіда як форма мовленнєвої взаємодії» тощо.

Серед мінідискусій можна назвати такі: «Чи шкодить техніка молоді?», «Чи можна вчитися на чужих помилках?», «Чи необхідний програвш для успіху?», «Чи потрібно для успіху бути дисциплінованим?», «Корисніше читати чи дивитися телевізор?», «Чи небезпечні чати в Інтернеті?», «Краще обирати грошові професії чи професії за покликанням?», «Чи потрібно іноземним студентам досконало володіти українською мовою?» тощо.

Висновки. На заняттях з української мови з метою формування мовленнєвої компетентності іноземних студентів ми застосовували класичні та інтерактивні методи навчання, серед яких ділові і рольові ігри, мінідискусії, мінівиступи на певну тему; мовленнєві завдання, зокрема завдання для навчання усного та писемного мовлення на основі змісту тексту, завдання для навчання монологічного мовлення, завдання для навчання діалогічного мовлення.

Перспективами подальших наукових розвідок є розроблення системи мовленнєвих завдань, ділових ігор, пов'язаних з комунікативною підготовкою майбутніх юристів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондарук Я. Засоби розвитку навичок говоріння майбутніх учителів англійської мови. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць*. Вип. 1 (21), ч. 2, 2020. С. 33-39.
2. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). Освіта, 1993. № 44-46.
3. Ковалик І. І. Мова і мовлення та форми їх існування. *Мовознавство*. 1979. № 3. С. 3-9. (95)
4. Крсек О. Є. Формування професійної мовленнєвої культури у студентів медичних університетів як компоненти їх духовності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Луганськ, 2006. 268 с.
5. Психологія мовлення і психолінгвістика / Л.О. Калмикова, Г.В. Калмиков, І.М. Лапшина, Н.В. Харченко. Переяслав-Хмельницький, 2008. 211 с.
6. Яремчук Н, Кияшко А. Інтерактивні технології в удосконаленні навичок говоріння в учнів 5-6 класів на уроках української мови. *Інноваційні освітні технології*. № 1 (29), 2010, С. 72-73.